

รูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือกในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

The Model for Providing Alternative Education in Basic Education School

ชัยณรงค์ อุดทน¹

สุวิมล โพธิ์กลิ่น²

จิณณวัตร ปะโคทั้ง³

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการจัดการศึกษาทางเลือกในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการสำรวจความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 242 คน และศึกษาดูงานกรณีศึกษาสถานศึกษาที่จัดการศึกษาทางเลือกประสบผลสำเร็จ 3 แห่ง เพื่อกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบ และประเมินองค์ประกอบ โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน 2) เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือกในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามองค์ประกอบที่ได้ในขั้นตอนที่ 1 และประเมินองค์ประกอบของรูปแบบ โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 15 คน และ 3) เพื่อนำเสนอและประเมิน ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ โดยการประชุมสัมมนาผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 21 คน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการจัดการศึกษาทางเลือกในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จากการสอบถามความคิดเห็นผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า สภาพการปฏิบัติ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง สภาพปัญหามากที่สุด คือ ปัญหาด้านความประพฤติ รองลงมา คือ ปัญหาด้านการเรียน ส่วนความต้องการโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านหลักการและจุดมุ่งหมาย มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการบริหารและการจัดการ ส่วนด้านการจัดการเรียนรู้มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

2. รูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือกในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า มี 5 องค์ประกอบหลัก 47 องค์ประกอบย่อย โดยองค์ประกอบหลักมีสาระสำคัญของ ดังนี้ คือ 1) ด้านหลักการและจุดมุ่งหมาย ให้ความสำคัญกับหลักความเสมอภาค กระจายและให้โอกาสทางการศึกษา หลักการบูรณาการ หลักการยืดหยุ่น และหลากหลาย และหลักการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะและคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ตามหลักสูตร 2) ด้านหลักสูตร เน้นให้มีความหลากหลาย บูรณาการและเชื่อมโยงกับสถานประกอบการ เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตประจำวัน 3) ด้านการจัด การเรียนรู้ เน้นการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความสนใจ ความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยการใช้จริง 4) ด้านการวัดและประเมินผล เน้นการประเมินให้ครอบคลุมทั้งทักษะ ความรู้ และการมีคุณธรรมจริยธรรม ตามสภาพจริง โดยเครื่องมือที่หลากหลายสอดคล้องเหมาะสม 5) ด้านการบริหารและการจัดการ เน้นการพัฒนาครูและบุคลากรให้มีความรู้ เข้าใจในการจัดการศึกษาทางเลือก จัดหาสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยสร้างแหล่งเรียนรู้อย่างหลากหลาย และประสานความร่วมมือกับชุมชน

3. ผลการนำเสนอและประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ พบว่า โดยภาพรวมทุกด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : รูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือก, การจัดการศึกษาทางเลือกในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

¹ หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

² คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

³ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Abstract

The objectives of this research were 1) to study the present, problems and needs of alternative education in basic education school. In the opinion of 242 school administrators and a case study was conducted in three schools. Then continue to monitor and evaluate the main component elements of the model was considered by nine experts. 2) to construct of the model was considered by fifteen experts. 3) The presentation and evaluation of the model was done by connoisseurship of twenty one experts. The statistics used for data analysis are percentage, mean, standard deviation and content analysis.

The research findings were as follows:

1. The current state of the providing alternative education in the basic education in overall were at moderate level. As for individual aspects, it was found that the aspects with a maximum value were behavior and academic problems. The demand in overall were at higher level. As for individual aspects, it was found that the aspects with a maximum value were the principles and aims, followed by the administration and management. the aspects with a minimum value was the learning management.

2. The construct of a model revealed that the model was composed of five main elements, forty seven elements. The main elements were as follow. 1) the principles and objectives, consisting of the equality, the distribution and educational opportunities, the integration, the flexibility and variety and the involvement of the community. It aimed to provide students with knowledge, skills and desirable characteristics. 2) the curriculum, consisting of the diversity, the integration and linked to the establishment which could be applied to professionals and everyday life. 3) The learning management, consisting of the learning to comply with attention, the differences between individuals by learning by doing. 4) the evaluation, emphasized on assessing the skills, knowledge and ethic authentic by variety of tools with reasonably consistent. 5) the administration and management, emphasized on to develop teachers and staff to have knowledge, understanding of alternative education, supply advanced technology, create a variety of sources and collaborate with the community

3. The results of the presentation and evaluation of the model in the study, it was found that suitability, possibility and usefulness were at the highest level in all items.

Keywords : The Model for Providing Alternative Education, Alternative Education in basic education school

บทนำ

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคนให้มีความรู้ ความคิด เจตคติ ค่านิยมที่ดี ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาประชากรของประเทศให้เจริญก้าวหน้าต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกในยุคโลกาภิวัตน์ ดังนั้น ในการจัดการศึกษามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจัดให้ครอบคลุม ทั้งด้านคุณภาพ ด้านโอกาสในการได้รับการศึกษา และทั่วถึงประชากรทุกกลุ่ม ภายใต้ความเหมาะสมกับศักยภาพของความแตกต่างระหว่างบุคคล ดังที่กฎหมาย และนโยบายของรัฐ ได้กำหนดไว้ ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ได้กำหนดไว้ใน มาตราที่ 49 (ราชกิจจานุเบกษา 2550 : 15) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) ได้ระบุถึง ยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน

(ราชกิจจานุเบกษา 2554 : 14) นอกจากนั้นนโยบายรัฐบาลและแผนการบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2555-2558 ได้กำหนดนโยบาย ในการสร้างและกระจายโอกาสทางการศึกษาในสังคมไทย โดยคำนึงถึงความเสมอภาคและความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นแก่ประชากรทุกกลุ่ม รวมถึงผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ ผู้บกพร่องทางกายและการเรียนรู้ จัดให้มีระบบสะสมผลการศึกษาและการเทียบโอนเพื่อขยายโอกาสให้กว้างขวางและลดปัญหาคนออกจากระบบการศึกษา (สภาผู้แทนราษฎร 2554 : 26-27) ในการนี้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ว่า “ขยายโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึง ครอบคลุม ผู้เรียนได้รับโอกาสในการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ” และได้กำหนดจุดเน้นที่ 6 “สร้างทางเลือกในการเรียนรู้ที่เน้นให้ประชากรวัยเรียนทุกคนเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาอย่างทั่วถึง ลดอัตราการออกกลางคัน ศึกษาต่อ และประกอบอาชีพ

จากข้อมูลการจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา พบว่า มีนักเรียนตกหล่น จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและไม่เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และออกกลางคันการศึกษาภาคบังคับเป็นจำนวนมาก ถือเป็นภารกิจสำคัญที่จะต้องหาแนวทางการจัดการศึกษาทางเลือกที่หลากหลาย เพื่อให้เด็กเรียนกลุ่มดังกล่าว ได้มีโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานต่อไป (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2551 : 4) ซึ่งได้มีผลการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการออกกลางคันของเด็กในวัยการศึกษาภาคบังคับ พบว่า สาเหตุการออกกลางคัน มีสาเหตุมาจากหลายปัจจัย ได้แก่ ด้านที่เกี่ยวกับผู้เรียน ประกอบด้วย 1) ปัญหาด้านร่างกาย 2) ปัญหาด้านจิตใจ 3) ด้านพฤติกรรมเรียน ด้านที่เกี่ยวกับครอบครัว ประกอบด้วย 1) ด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม 2) ด้านความสัมพันธ์ภาพในครอบครัว 3) ด้านการอบรมเลี้ยงดู ด้านที่เกี่ยวกับสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) ด้านสภาพในโรงเรียน 2) ด้านครู 3) ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อน 4) การสนับสนุนด้านต่างๆ ของโรงเรียน จากงานวิจัยของ ภัวดี สังขรักษ์ (2555 : 73-76) จิรมล แก้วนิมพลี (2555 : 99) เบญจลักษณ์ ลอยนอก (2556 : 109-112)

จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น หากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่เข้าไปแก้ปัญหาโดยจัดรูปแบบการศึกษา ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาของผู้เรียน อาจทำให้เด็กวัยเรียนกลุ่มนี้ไม่ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเกิดการสูญเสียโอกาสทางการศึกษา ซึ่งแม้ว่าระบบการศึกษาในปัจจุบันจะเปิดโอกาสให้สถานศึกษาจัดการศึกษาได้ 3 รูปแบบ แต่สถานศึกษาทุกระดับ ยังมุ่งเน้นการจัดการศึกษาในระบบเพียงอย่างเดียวและรูปแบบการจัดการศึกษายังขาดความยืดหยุ่นและไม่เอื้อที่จะให้ผู้ประสบปัญหาการเรียนในระบบโรงเรียนสามารถเลือกเรียนในรูปแบบอื่น ๆ ได้เท่าที่ควร ผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอนตั้งตอนอนุบาลถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ได้เล็งเห็นความสำคัญในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กนักเรียนที่ด้อยโอกาส และเผชิญอยู่ในสภาวะของปัญหาข้างต้น ทำให้มีความสนใจที่จะศึกษาวิจัยหารูปแบบในการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นทางเลือกให้กับกลุ่มนักเรียนผู้ด้อยโอกาสในช่วงสุดท้ายของการศึกษาภาคบังคับอย่างเหมาะสม ภายใต้หลักการมุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ความสามารถ ให้ออกไปประกอบอาชีพตามความถนัดและความสนใจ รวมทั้งการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น โดยมีเป้าหมายของการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมกับตนในการทำประโยชน์ให้สังคม การดำเนินงานของโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา จะต้องดำเนินการพัฒนาให้แก่นักเรียนผู้ด้อยโอกาสในทุก ๆ ด้าน ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น ลดช่องว่างชุมชนเมืองกับชนบทได้เป็นอย่างดี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการจัดการศึกษาทางเลือกในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือกในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. เพื่อนำเสนอและประเมินรูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือกในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา โดยศึกษาองค์ประกอบต่าง ๆ 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการและจุดมุ่งหมาย 2) หลักสูตร 3) การจัดการเรียนรู้ 4) การวัดและประเมินผลการเรียน 5) การบริหารและการจัดการ

2. ขอบเขตด้านแหล่งข้อมูล

2.1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการจัดการศึกษาทางเลือกในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดย 1) ศึกษาจากเอกสารที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของรูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือก 2) ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการจัดการศึกษาทางเลือก โดยสอบถามความคิดเห็นผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา (โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา) ในเขตตรวจราชการที่ 13 จำนวน 12 เขตพื้นที่ ในจังหวัดอำนาจเจริญ จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดยโสธร จำนวน 242 คน 3) ศึกษาข้อมูลจากการศึกษาดูงานสถานศึกษาที่จัดโครงการการศึกษาทางเลือกที่ประสบผลสำเร็จเป็นแบบอย่าง จำนวน 3 โรงเรียน 4) ตรวจสอบและประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ของร่างองค์ประกอบรูปแบบ โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 คน

2.2 การสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือกในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยตรวจสอบและประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ร่างรูปแบบและร่างคู่มือ โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 15 คน

2.3 การตรวจสอบและประเมินรูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือก โดยนำเสนอรูปแบบ ตรวจสอบและประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ เพื่อยืนยันรูปแบบ โดยการสัมมนาผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 21 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย

1. แบบสอบถามสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการจัดการศึกษาทางเลือกในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ใช้ในการสอบถามความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียนที่จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เขตตรวจราชการที่ 13

2. แบบสังเกต ใช้เก็บข้อมูลการศึกษาดูงานโรงเรียนที่ดำเนินโครงการจัดการศึกษาทางเลือก ประสบผลสำเร็จเป็นแบบอย่าง

3. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้เก็บข้อมูลในการสัมภาษณ์ ผู้บริหารโรงเรียนที่ดำเนินโครงการจัดการศึกษาทางเลือก ประสบผลสำเร็จเป็นแบบอย่าง

ดำเนินการหาคุณภาพของเครื่องมือโดยให้ผู้เชี่ยวชาญวิเคราะห์ค่า IOC นำไปทดลองใช้ (Try Out) แล้วนำไปหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟา (Alpha-Coefficient) ตามวิธีการของ Cronbach ได้ค่าความเชื่อมั่น .90

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามที่เป็นข้อมูลแบบเลือกตอบ ใช้วิธีแจกแจงความถี่ และค่าร้อยละ ส่วนข้อมูลที่เป็นมาตราส่วนประมาณค่า ใช้การหาค่าเฉลี่ยค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ใช้การวิเคราะห์และสรุปผลโดยรวมประเด็น

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการจัดการศึกษาทางเลือกในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ดำเนินการ ดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสารต่าง ๆ เกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทางเลือก

2. สัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต่อสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการในการจัดการศึกษาทางเลือก

3. ศึกษาตงานโรงเรียนที่ดำเนินโครงการจัดการศึกษาทางเลือกประสบผลสำเร็จเป็นแบบอย่างจำนวน 3 โรงเรียน พร้อมทั้งสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหารของโรงเรียนที่ดำเนินโครงการดังกล่าว
4. สังเคราะห์ข้อมูลองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อยของรูปแบบฯ
5. ตรวจสอบและประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของร่างองค์ประกอบ โดยผู้เชี่ยวชาญ

9 คน

ขั้นตอนที่ 2 สร้างรูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือกในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ดำเนินการ ดังนี้

1. ร่างรูปแบบฯ และร่างคู่มือ โดยอาศัยข้อมูลจากผลการดำเนินการ ในขั้นตอนที่ 1
2. ตรวจสอบและประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบและร่างคู่มือ โดยผู้เชี่ยวชาญ 15 คน

ขั้นตอนที่ 3 นำเสนอและประเมินรูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือกในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. นำเสนอรูปแบบ โดยการสัมมนาอิงกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) จำนวน 21 คน เพื่อประเมินคุณภาพของรูปแบบ ในด้านความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ พร้อมให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม
2. สรุปผลการนำเสนอและประเมินคุณภาพของรูปแบบแล้วปรับปรุง เพื่อยืนยันรูปแบบ

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการการจัดการศึกษาทางเลือกในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า สภาพปัจจุบัน การปฏิบัติในการจัดการศึกษาทางเลือก ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านหลักการและจุดมุ่งหมาย ค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการวัดและประเมินผล และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการบริหารและการจัดการ ส่วนความต้องการในการจัดการศึกษาทางเลือก ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านหลักการและจุดมุ่งหมาย มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านการบริหารและการจัดการ ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการจัดการเรียนรู้ ส่วนผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาคูงานโรงเรียนที่ดำเนินโครงการจัดการศึกษาทางเลือกประสบผลสำเร็จเป็นแบบอย่าง พบว่า โรงเรียนทั้ง 3 แห่ง ได้มีการจัดการศึกษาในรูปแบบทางเลือกเพื่อตอบสนองความต้องการ ความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียนโดยยึดหลักการให้โอกาส การบูรณาการอย่างหลากหลาย หลักความยืดหยุ่น โดยมีจุดมุ่งหมาย และจัดกระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีความสุขและนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยมีการบริหารจัดการ ในการสร้างแหล่งเรียนรู้ อย่างหลากหลาย จัดหาสื่อและเทคโนโลยีที่ทันสมัย พัฒนาคูณากรให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินการ รวมถึงเชื่อมโยงกับสถานประกอบการ หน่วยงาน ภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในทุกกระบวนการของการจัดการศึกษาทางเลือก

2. ผลการสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือกในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้องค์ประกอบในการสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือกในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก 47 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ องค์ประกอบหลักที่ 1 หลักการและจุดมุ่งหมาย องค์ประกอบหลักที่ 2 หลักสูตร องค์ประกอบหลักที่ 3 การจัดการเรียนรู้ องค์ประกอบหลักที่ 4 การวัดและประเมินผล และองค์ประกอบหลักที่ 5 การบริหารและการจัดการ นำรายละเอียดองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อยมาบูรณาการเป็นร่างรูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือกในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) วิธีดำเนินการของรูปแบบ 4) การประเมินประสิทธิผลของรูปแบบ 5) เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ โดยมีผลการตรวจสอบและประเมิน ความเหมาะสมและความเป็นไปได้ พบว่า โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ผลการประเมินความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด ความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนคู่มือการดำเนินการตามรูปแบบ ซึ่งประกอบด้วยส่วนสำคัญ ดังนี้ 1) หลักการและเหตุผล 2) วัตถุประสงค์ของคู่มือ 3) ข้อยกเว้น

ในการนำคู่มือไปใช้ 4) วิธีการนำคู่มือไปใช้ 5) วิธีดำเนินการของรูปแบบ 6) การประเมินประสิทธิผลของรูปแบบ 7) เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ โดยมีผลตรวจสอบและประเมิน ความเหมาะสม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

3. ผลการนำเสนอและประเมินคุณภาพของรูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือกในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นการประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการจัดการศึกษา ทางเลือกในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา ด้านความเป็นประโยชน์ อยู่ในระดับมากที่สุด และด้าน ความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมาก ตามลำดับ ส่วนผลการประเมินคู่มือการดำเนินการตามรูปแบบ ซึ่งเป็นการประเมิน ความเหมาะสม โดยภาพรวม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผล

จากการดำเนินการวิจัย พบประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลได้ตามลำดับดังต่อไปนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการการจัดการศึกษาทางเลือกในสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน พบว่า สภาพปัจจุบัน การปฏิบัติในการจัดการศึกษาทางเลือก ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะขณะนี้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานส่วนใหญ่ยังไม่มีความพร้อม ไม่มีรูปแบบและแนวทางการปฏิบัติ ที่ชัดเจน แม้ว่าพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ได้กำหนดให้สถานศึกษาสามารถดำเนินการจัดการศึกษาได้ทั้ง 3 ระบบ ได้แก่ การศึกษาในระบบการศึกษา นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย แต่ยังไม่มีการดำเนินการจัดการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบอย่างแพร่หลาย ยังมุ่งเน้นการจัดการศึกษาในระบบเพียงอย่างเดียว และยังขาดความยืดหยุ่นและไม่เอื้อให้ผู้ประสบปัญหา การเรียนในระบบโรงเรียนสามารถเลือกเรียนในรูปแบบอื่น ๆ ได้เท่าที่ควร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธีระ รุญเจริญ (2545 : ๗) ได้ศึกษาเรื่อง สภาพและปัญหาการบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาในประเทศไทย พบว่า ปัจจุบันชุมชนและสมาคมครู ผู้ปกครองมีส่วนร่วมเพียงการบริจาคเงินเป็นหลัก อีกทั้งการใช้คณะกรรมการ โรงเรียนเพื่อตามวัฒนธรรมการปฏิบัติเดิม ความรู้ความสามารถและความชัดเจนในอำนาจหน้าที่ รวมทั้ง ศักยภาพอื่นยังไม่มากพอ ผู้ปกครองยังขาดความรู้ความสามารถในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ร่วมปฏิบัติงานและการไม่เข้าร่วมมือช่วยเหลือ มี เจตคติที่ไม่ดีต่อโรงเรียน และสอดคล้องกับงานวิจัยของวันชัย ครามสูงเนิน (2556 : 124-125) ศึกษาสภาพและปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการ สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดนครราชสีมา พบว่า สภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง

ความต้องการในการจัดการศึกษาทางเลือก ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็น รายด้าน พบว่า ด้านหลักการและจุดมุ่งหมาย มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการจัด การเรียนรู้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 กำหนดให้สถานศึกษาสามารถบูรณาการจัดการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จึงทำให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความต้องการในการจัดการศึกษาทั้ง 3 ระบบให้มากขึ้น เพราะเป็นการให้ ความเสมอภาค และให้โอกาสทางการศึกษาแก่นักเรียนผู้ด้อยโอกาส และพลาดโอกาสทางการศึกษาได้สำเร็จ การศึกษาภาคบังคับ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พนายุทธ เขยบาล (2550 : 131-138) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการนำเสนอแบบจำลองการบริหารจัดการโรงเรียนทางเลือกในประเทศไทย พบว่า ได้แบบจำลองการบริหารจัดการ สำหรับโรงเรียนทางเลือกในประเทศไทย 6 ด้าน คือ 1) ลักษณะของโรงเรียนทางเลือกในประเทศไทย 2) วิสัยทัศน์ ของโรงเรียนทางเลือกในประเทศไทย 3) พันธกิจที่สำคัญของโรงเรียนทางเลือกในประเทศไทย 4) การบริหารงาน สำหรับโรงเรียนทางเลือกในประเทศไทย 5) สิ่งบ่งชี้ถึงความสำเร็จหรือยั่งยืนของการบริหารสำหรับโรงเรียน ทางเลือกในประเทศไทย 6) อนาคตของโรงเรียนทางเลือกในประเทศไทย และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมบูรณ์ บุศรีรักษ์ (2553 : 234-235) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายของสถานศึกษา

ในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พบว่า ปัจจัยการมีส่วนร่วมตัวแปรย่อยที่มีค่าอิทธิพลต่อตัวแปรปัจจัยสูงสุด คือ การร่วมเป็นพันธมิตร

2. ผลการสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือกในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.1 รูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือกในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบ พบว่า มีองค์ประกอบหลัก 5 องค์ประกอบ และองค์ประกอบย่อย 47 องค์ประกอบ ประกอบด้วย องค์ประกอบที่ 1 หลักการและจุดมุ่งหมาย องค์ประกอบที่ 2 หลักสูตร องค์ประกอบที่ 3 การจัดการเรียนรู้ องค์ประกอบที่ 4 การวัดและประเมินผล และองค์ประกอบที่ 5 การบริหารและการจัดการ และนำองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อยที่ได้จากการศึกษามาบูรณาการเป็นรูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือกในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) วิธีดำเนินการของรูปแบบ 4) การประเมินประสิทธิผลของรูปแบบ และ 5) เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ โดยมีผลการตรวจสอบและประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้รูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือก โดยมีผลการตรวจสอบและประเมินความเหมาะสม และความเป็นไปได้รูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือก โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ผลการประเมินความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ อารักษ์ อินทร์พวย (2554 : 289-290) ศึกษาการพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษานอกระบบเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 พบว่า กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่า 4 องค์ประกอบหลัก 17 องค์ประกอบย่อย 92 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบหลักที่ 3 กระบวนการนำหลักสูตรไปใช้ มี 3 องค์ประกอบย่อย 33 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบหลักที่ 4 ปัจจัยเกื้อหนุนการจัดการศึกษา ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบย่อย และสอดคล้องกับ ยุวธิดา ศรีชนะ (2557 : 352-355) ได้ศึกษาการพัฒนาแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในโรงเรียนมัธยมศึกษา ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก 20 องค์ประกอบย่อย 96 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ องค์ประกอบหลักที่ 1 การจัดทำหลักสูตร องค์ประกอบหลักที่ 2 การจัดการเรียนรู้ องค์ประกอบหลักที่ 3 การจัดหาแหล่งเรียนรู้ และองค์ประกอบหลักที่ 4 การวัดและประเมินผล อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ เกษา เหลือสุดใจขึ้น (2557 : 135) ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาแบบการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่ออกกลางคัน พบว่า รูปแบบการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่ออกกลางคัน มีโครงสร้าง 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการบริหารจัดการ 2) ด้านหลักสูตรการศึกษา 3) ด้านกระบวนการจัดการเรียนรู้ 4) ด้านการวัดและประเมินผล

2.2 ผลการสร้างคู่มือการดำเนินการตามรูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือกในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วยส่วนสำคัญ ดังนี้ 1) หลักการและเหตุผล 2) วัตถุประสงค์ของคู่มือ 3) ขอบจำกัดในการนำคู่มือไปใช้ 4) วิธีการนำคู่มือไปใช้ 5) วิธีดำเนินการของรูปแบบ 6) การประเมินประสิทธิผลของรูปแบบ 7) เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ โดยมีผลตรวจสอบและประเมิน ความเหมาะสม พบว่า ความเหมาะสม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก พิจารณามารายข้อ พบว่า คู่มือดำเนินการตามรูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือกในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ความเหมาะสมของการเรียงลำดับของเนื้อหา และคู่มืออ่านแล้วเข้าใจง่ายและสะดวกในการนำไปใช้ในสถานการณ์จริง ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดเท่ากัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ยุวธิดา ศรีชนะ (2557 : 355-356) ได้ศึกษาการพัฒนาแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า คู่มือการดำเนินการตามรูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งประกอบด้วยส่วนสำคัญ คือ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ ขอบจำกัดในการนำคู่มือไปใช้ วิธีการนำคู่มือไปใช้ เกณฑ์การประเมินการใช้รูปแบบ แบบประเมินการใช้รูปแบบ เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ ผลการประเมินความเหมาะสมของคู่มือ โดยภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ เชษฐพงศ์ สุขปาน (2557 : 204) ได้ศึกษารูปแบบการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก

พบว่า คู่มือการดำเนินงานตามรูปแบบการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก ประกอบด้วย 1) หลักการและเหตุผล 2) วัตถุประสงค์ 3) ข้อจำกัดในการนำคู่มือไปใช้ 4) วิธีการนำคู่มือไปใช้ 5) แบบสรุพอค์ประกอบของรูปแบบ 6) วิธีดำเนินการตามรูปแบบ 7) เกณฑ์การประเมินการใช้รูปแบบ 8) แบบประเมินผลการใช้รูปแบบ โดยมีผลการประเมินความเหมาะสมของคู่มือ ในภาพรวม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด

3. ผลการตรวจสอบและประเมินคุณภาพของรูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือกในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นการประเมินความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือกในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านความเหมาะสม มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด รองลงมา ด้านความเป็นประโยชน์ และด้านความเป็นไปได้ ตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากรูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือกในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่สร้างขึ้นมานั้นผ่านกระบวนการต่าง ๆ อย่างเหมาะสม อีกทั้งผ่านการตรวจสอบและประเมินจากผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้และประสบการณ์ครอบคลุมในสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือก จึงสามารถให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในรายละเอียดของรูปแบบทำให้ ผลการตรวจสอบและประเมินโดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของศกรินทร์ ชนประชา (2550 : 127-135) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับ การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม การศึกษานอกระบบสำหรับผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 พบว่า ประสิทธิภาพชุดฝึกอบรมแต่ละหน่วยการเรียนรู้ผ่านเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และความพึงพอใจในการใช้ชุดหลักสูตรการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อัมพร พงษ์กังสนานนท์ (2550 : 119-126) ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาแบบ การจัดการศึกษานอกระบบในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ผลการวิจัยพบว่า ขั้นตอนสร้างรูปแบบผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นสอดคล้องกันระดับมากที่สุด และขั้นตอนประเมินความเป็นไปได้ ในการนำรูปแบบไปปฏิบัติ พบว่า มีความแตกต่างของค่าคะแนนเฉลี่ยของทั้ง 2 กลุ่ม โดยผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่ารูปแบบมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด สูงกว่าผู้บริหารที่มีความคิดเห็นในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรนำรูปแบบ การศึกษาทางเลือกในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจากงานวิจัยไปเป็นข้อมูลในกำหนดนโยบายการจัดการศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมตามบทบาทหน้าที่
2. ข้อเสนอแนะในการนำไปปฏิบัติ สถานศึกษาโดยผู้บริหาร คณะครูและบุคลากร ควรนำรูปแบบ การจัดการศึกษาทางเลือกไปประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสมกับสภาพและบริบทของตนเองโดยนักเรียนกลุ่ม เป้าหมายที่เข้าร่วมโครงการตามรูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือก ควรเป็นไปด้วยความสมัครใจ ยอมรับในเงื่อนไข และต้องได้รับความยินยอมจากผู้ปกครองนักเรียน และควรให้เครือข่ายความร่วมมือ ได้มีส่วนร่วมในการวางแผน และการดำเนินการร่วมกันเพื่อความตระหนักและเห็นความสำคัญในการใช้รูปแบบการจัดการศึกษาทางเลือก ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาวิจัยและพัฒนาแบบการจัดการเรียนรู้ และหลักสูตรการศึกษาทางเลือก อีกทั้งควรมีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบในการจัดการจัดการศึกษาทางเลือก ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและหน่วยงานทางการศึกษาอื่น

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จได้ด้วยความอนุเคราะห์ของบุคคลและหน่วยงานทางการศึกษาหลายแห่ง ซึ่งไม่อาจนำมากล่าวได้ทั้งหมด ผู้วิจัยใคร่ขอกราบขอบพระคุณอย่างยิ่ง คือ อาจารย์ ดร.สุวิมล โพธิ์กลิ่น ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.จิณณวัตร ปะโคทั้ง กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์แนะนำให้คำปรึกษา ในการจัดทำวิทยานิพนธ์นี้ให้มีความสมบูรณ์ที่สุดในแต่ละกระบวนการวิจัย

และขอกราบขอบพระคุณ คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านในการตรวจสอบและประเมินในแต่ละกระบวนการวิจัย รวมถึงคณะผู้บริหารสถานศึกษา คณะครูและบุคลากรในโรงเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายแหล่งข้อมูล ที่ท่านได้ให้ความอนุเคราะห์ ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีทำให้งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

เกชา เหลืองสุดใจชื่น. การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.

วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยณ์รกรุงเทพ, 2557.

คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักงาน. รายงานการประชุมสัมมนาการจัดการศึกษาทางเลือกเพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน. ขอนแก่น : เพ็ญพรินตัง, 2551.

จิรมล แก้วฉิมพลี. สภาพปัญหา สาเหตุ กระบวนการแก้ไขปัญหา และแนวทางป้องกันการออกกลางคันของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา อำเภอเวียง จังหวัดนราธิวาส.

วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2555.

เชษฐพงศ์ สุขปาน. รูปแบบการบริหารหลักสูตรสถานศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 2557.

ตอนพิเศษ 152 ง หน้า 14. 14 ธันวาคม 2554.

ธีระ รุญเจริญ. สภาพและปัญหาการบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : วิ.ที.ซี.คอมมิวนิตัน, 2545.

เบญจลักษณ์ ลอยนอก. การศึกษาสภาพและแนวทางการแก้ปัญหาการออกกลางคันของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษามหาสารคาม เขต 1. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 2556.

“แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559),” ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 128 พนายุทธ เขยบาล. การนำเสนอแบบจำลองการบริหารจัดการโรงเรียนทางเลือกในประเทศไทย.

วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2550.

ภวัต สังขรักษ์. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกกลางคันของนักเรียน โรงเรียนมัธยมศึกษา อำเภอนางรอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 32. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 2555.

ยุวธิดา ศรีชนะ. การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 2557.

วันชัย ครามสูงเนิน. การศึกษาสภาพและปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดนครราชสีมา. ปริญญาการศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี, 2556.

ศกกรินทร์ ขนประชา. การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบสำหรับผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงรายเขต 2. ปริญญาวิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2550.

สภาผู้แทนราษฎร. คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี ต่อรัฐสภา วันที่ 24 สิงหาคม 2554.

สมบุรณ์ บุรศิริรักษ์. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. ปริญญาวิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2553.

อัมพร พงษ์กัสนนันท์. การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต. ปรินญานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2550.

อารักษ์ อินพุง. การพัฒนาตัวบ่งชี้การจัดการศึกษานอกระบบเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตามหลักสูตรการศึกษานอกระบบระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. ปรินญานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2554.